

Çömçeli Gelin Ne İster

– sinani · 08 Şubat 2012

Geçenlerde aklıma geldi eski günlerim, çok düşündüm. İnsan eski dostlarıyla bir araya gelince ,geçmişte yaptıklarından ettiklerinden vazgeçemiyor dili döndüğünce söylüyor bir bir.. Hatırında kalanlardan anlatıp dostu da evet ya nerde o günler demesiyle anılar pekişiyor ama bir kurt insanın içerisine girip yiyor... Teknoloji, bilgisayarlar, sosyal paylaşım ağları çocukluğumuzu öldürmüş durumda... Günümüz gençleri bilgisayarda kaç tane oyun varsa hepsini biliyor oynuyor. Lakin geleneğimizde oynanan oyunların hem fiziksel hem zihinsel hem de ruhsal gelişimine faydalı olan bu oyunlarımızın yerine sağlığımızı bozan bizi bir mekana bağlayan düşünme yeteneğinden yoksun bırakan, sağlıksız bir ortamın içine sokulmuş bir şekilde oynuyor sanal oyunlarını günümüz çocukları. Ne bir sayışmaca biliyorlar ne de bir tekerleme... Elektrik kesildiğinde sanki tüm hayatları bitiyor anasını kaybetmiş kuzuya dönüyor adeta.

Kaybettiğimiz şey küçük bir şey değildi aslında koca bir geçmiş, yıllardır süregelen bir gelenek. Belki çıkış amacını bilmediğimiz bir tarih bir mitolojik ögenin devamıydı belki bu kaybettiklerimiz. Bu gün kaybettiğimiz bir sağlıktı her şeyin kolaylaştığı bu zamanda belki de huzursuzluğumuzun sebebiydi. Oynayıp oynana doymadığımızdan uyuyup uykumuzu almadığımızdan kaynaklanan bir durum olsa gerek ... Bilinmez ama çömçe gelin bizlerden bir şeyler ister bilinen su götürmez gerçek artık bu. Çocukluğumuzda arkadaşlarımızla oynadığımız bu oyuna şimdi başka bir gözle bakmam gerektiğini anladım. Farklı bir gözle incelemem hatırlattı hatıralarım.

Bu oyunu biz genellikle kurak geçen ve yağmura ihtiyaç duyulan senelerde orta yaş çocuklar tarafından oynadığımız bir oyundu. Fakat biz bunu acıktığımızda da bu oyunu aleyhime kullanıp aç kalmakta kurtulmak için yapardık. Herkesin evi vardı olmasına ama canımız farklı bir yemek yemek istediğinde bu oyuna baş vururduk. Ama büyüklerimizin de isteğiyle de yaptığımız olurdu . Genellikle babam, amcam ve diğer köylüler yağmur ihtiyacından dolayı büyükler “yağmur duası”na çıkarken bizlerde kendi mahallemizde kapı kapı dolaşıp bu oyunu oynayarak Allah’a dua ederek yağmur yağdırmasını isterdik. Ama önce çömçe gelinimizi yapardık; küçük bar çapraz tahta çakardık. Bir insanın kol ve bacaklarını andıran bu çapraz tahtaya yırtık veya eski bir elbise giydirirdik. Oyun grubunun başı, eline bu “Çömçe Gelin”i alarak arkadaşlarını da peşine takar ve kapıları teker teker dolaşmaya başlardık, benim en sevdiğim şeyde tekerlemesini söylemek olurdu. Çaldığımız kapılar açılınca oyunu oynadığımız arkadaşlarımızla hep bir ağızdan şu tekerlemeyi söylerdik:

Çömçe gelin nur ister

Allah’tan rahmet ister

Koç koyun kurban ister

Göbekli harman ister

Ver Allah’ım ver bir yağmurdan bir sel.

Bu tekerlemeden sonra isteğimize geçer adeta çömçe gelinin elçisi olurduk ve çömçe gelinin istediklerine geçerdik;

Çomçalı gelin çom ister
Bir kaşıcık yağ ister
Yağ olmazsa bal olsun

Benim gönlüm hoş olsun
Yağ verenin oğlu olsun
Bulgur verenin kızı olsun

Kapıyı açan tanıdığımız bu tekerlemeyi dinledikten sonra o ana kadar elinde hazırladığı kova ile Çömçe Gelin'in başına su dökerdi, hiç unutamam bazı evler suyu bizim başımıza serperdi. Bu arada ev sahibi bize, şeker verip evinden uğurlardı. Bu gezi her kapıda aynı şekilde bir süre devam ederdi. Biz yemek yapacak kadar malzeme toplayana kadardı genellikle. Topladığımız malzemelerle köyde evcilik oynadığımız kızlara kısır yaptırıp hep birlikte güle eğlene yerdik.

Doğal yaşamda her şey yolunda gitmeye bilir. İlk insanlarda bu yolunda gitmeyen doğa olaylarının amacını nedenini bulmaya çalışmışlardır. İşte o buldukları çözümleri insanoğlu törenleri aktivite haline getirmiş ve tarihine bilmediğimiz zamanlardan beri oynanıla gelmiştir. Günümüzde halkbilimcilerin ve antropologların ritüel diye adlandırdığı bu törenlerden birisi olan çömçe gelin ne zamandan beri oynanıldığı bilinmemekle beraber Orta Asya kökenli bir oyundur. Bu oyun nice çocukların eğlencesi olmuş, niceleri kocaman kazanlara topladıkları yemeklik malzemeleri doldurup dağıtarak yemişler nice insanların bu törenlerde elleri açılıp Allah'tan şükür dileyip yağmur istemişlerdir. Dayanışma ve kaynaşma ortamının oluştuğu bu törenlerde yeni halk anlatı türlerinin oluşmasına ve yayılmasına da ortam teşkil etmişlerdir. Atalarımızda dediği gibi "değirmen iki taştan sohbet iki baştan" başlayıp sıcak ortam oluşmuştur bu çömçe gelin törenlerinde. Günümüzde insanlar birbirlerine çok yakın olduğu halde sohbet "iki baştan" başlamayıp suskunluk liderliğini korumakta dayanışma faaliyetlerimiz şehirlerde ölmüş halde, köylerde de can çekişmektedir. Biraz bu oyunun görülmeyen tarafından bahsedeyim;

İnsanlar hangi medeniyette olursa olsun hangi dili kullanırsa kullansın daima diğer insanlarla ortak bir takım temel unsurları aynıdır. Bu unsurlardan bir tanesi de su unsurudur. Suyun stratejik bir öneme sahip olması toplumların yerleşik hayata geçmesiyle başlamıştır. İnsanlar çevreye ve toprağa bağlandıklarında yaşamsal faaliyetlerini devam ettirmek ve ürettiği ürünün yetişebilmesi için doğal çevreye suya olan ihtiyaç artmıştır. İnsanların doğal gereksinmesinden öte, suyla olan ilişkileri hem kültürel yapılarını da fiziksel yapılarını etkilemiştir. Eski çağlardaki içme suyu için yapılan oluklar, tarla sulamak için yapılan su çarklarına su kanallarına dönüşmüş bu dönüşüm su değirmenlerini oluşmasını sağlamış bu değişimler ise zamanımızdaki modern hidro elektrik barajlarına kadar uzanmıştır. Suyun ana kaynağı olan yağmurları insanlar hep kutsal sayılmışlardır. Yerleşik düzene geçen toplumlarda yağmurun

yağmaması kıtlığın bir habercisi olarak algılanmış ve yağmur yağdırma isteği törensel davranışlara dönüşmüştür.

Türk yağmur yağdırma törenlerinin Orta Asya kültüründen izleri vardır. Bu tören İslamiyet'in kabulüyle İslam'a göre uygulanıp gelmiştir. Orta Orta Asya Türk kültüründe elbiselerin ters giyilmesi, yağmur yağdırma temsilleri, yağmur taşları ya da taşı bağlantısı, çocukların ağlatılması, hayvan kafatası ve iskeletlerinin toplanması, toplu yemek âdetleri, İslamiyet'te olmayan eski kültür izleri bizi Orta Asya yağmur yağdırma törenlerine kadar götürüyor. Yağmur yağdırma işlemlerine halk, yağmur duası adını vermektedir. Çocuklarsa buna değişik yerel adlar takmışlardır; "bodi, bodi bostan, dodu, gode, gode gode, göde göde, gelin, gelin gok, çomça gelin, çömçe gelin, kepçe gelin, çullu kadın, kepçe kadın, çalı gezme, çulla kepçecik" Trakya ve Balkanlarda da "dedule ve dodole" adıyla aynı âdet yaygın bir biçimde sürdürülmektedir. Ayrıca Çin kültüründe, Akadlarda, Sami dinlerinde de bu tür törenlerin yapıldığını bilinmektedir. Eski Türk âdetlerinde bütün köylüler toplanıp bir kız bir erkek seçermiş. Bunlar gelin ve güvey gibi giydirilip süslenirmiş. Bütün köylü gelin ve güveyi kapı kapı gezdirerek evlerden buğday, pirinç, bulgur vb. toplarlarmış. Buğday veren ev sahibi gelinle damadın üstüne bir çomça şu dökermiş. Gelin kılığına giren kişiye çomçalı gelin adı verilirmiş. Çömçeli gelin oyununu tarihin her yerine her zamanına koymak mümkün lakin geleceğin bir yerine koymak ise çok güç unutulup gidiyor. Yaşı geçmiş insanlar eskiden oynardık aman yavrum deyip söze başlarken belki de o güne olan özlemleri göz çapaklarını huzursuz eden yaşlardan görmek mümkündü. Çömçeli gelinin veya başka hangi oyun olursa olsun insanların hoş zaman geçirdiği dayanışmanın sağlandığını görmek mümkündü.

Gelin olgusuna bakacak olursak bütün toplumlarda temizliğin saflığın simgesidir. Çünkü gelin çocuklar tarafından oluşturulmuş yeni bir insan. Bu insan kukla dahi olsa onun adıyla isteme yapılması bize bunun mitolojik kökeninden de haberdar etmektedir. Nasıl ki kurşun dökerken ya da buna benzer şamanik öğelerde "bu el benim elim değil Fatma ananın elidir" denilerek yapılıyorsa burdaki bu gelinde aynı şekilde Orta Asya'dan beri getirdiğimiz ak Umay'ın Bir temsili figürü olabilme olasılığı çok yüksektir. Eskiden anlamlı bir töreni ifade eden bu ritüeller zamanda değişime uğrayıp insanlara batıl inanç gelmektedir. Oysa ki bizim şimdi ki inandığımız tüm unsurlar uyguladığımız tüm ritüeller oyunlar belki bir asır sonra yaşayan insanlara batıl inanç gibi değersiz hurafe gibi geleceğini dile getirmedi yapamayacağım. Bu oyunda başka bir unsurda çocuklar tarafından yapılan bu ritüel; çocukların saflığı temizliği daha günahsız sayılmaları gelin olayıyla aynı olup yapanda temsili gösterilen çömçe gelinde aynı durumları içermektedir. Dinimizde de bu olgu geçerli olup çocuklar günahsız sayılmışlardır. Benim tahminlerime göre çömçe gelin Umay anayı işaret etmektedir bu ritüeli gerçekleştiren insanlar ise genellikle çocuklar olması dolayısıyla Göktanrı'nın çocuklara yardımcı olması için gönderdiği umay ilahesi olması muhtemeldir. Burada edilen dua ise günahsız kişilerin duasıdır ve kabulü olduğuna inanılır dinimizce.

Ne kadar ne zamandan beri geldiği bilinmese de insanlar uzun yıllar bu törenleri yapmışlar ve günümüze getirmişlerdir. Bizimde amacımız bu oyunlarımızı ister çömçe gelin olsun ister beş taş olsun ister loğ çekişi olsun ister çizgi ister süllenpe olsun bizlere düşen görev bu oyunları çocuklarımıza

öğretmek beraber oynamak olacaktır. Bizden çömçe gelin ne ya ne tuz ne de bulgur ister çömçe gelin sadece hatırlanmak oynamak ister, folklor araştırmacıların hazırladığı kitaplarda tozlanıp kirlenmek ister. Çömçe gelin hafızalarda kalmakta istemez sadece oynamak ister, kendi adına da olsa paylaşmak ister mutlu akıllı sağlığı sıhhati yerinde bireyler olarak eylemlerde yaşamak ister çömçe gelin. Sadece çömçe gelinde değil binlerce oyunumuz oyuncağımız bunları ister. Sanmayın çok şey ister elektirik istemez, format istemez güncelleme hiç istemez hatta hiç para da çıkmaz cebinizden hatta komşularınız vermiş olduğu yiyecekler yeter de artar bile. Çömçe gelin hatırlanmak oynamak ister...